

Případová studie – dvojčat – Josefa a Oskara

Oba dva chlapci jsou všestranně sportovně nadaní, vyhrávají různé turnaje v judu, věnují se orientačnímu a vytrvalostnímu běhu, baví je fotbal a atletika

Nadaný žák - Josef

Věk: 10 let

Ročník: 5.

Pedagogicko – psychologické vyšetření

Diagnostikováno mimořádně vysoké nadání, především na matematiku. Vzdělávání žáka podle individuálního vzdělávacího plánu od 2. ročníku. Psycholog doporučil zkrácení výuky na 1. stupni, případně výuku dle vyspělosti dovedností ve vyšším ročníku (zejména v matematice) – začátek 2. ročníku.

V dalších letech psycholog doporučuje pokračovat v zařazení do vyššího ročníku na matematiku, v ostatních předmětech rozšiřování učiva přiměřeně možnostem dítěte. Žák byl zařazen do režimu speciálního vzdělávání a k individuální integraci.

Základní údaje o žákovi

Josef začal mluvit před prvním rokem, v 18 měsících poznal všechny barvy i jejich odstíny. Samostatně začal číst okolo 4. roku. V těchto letech se zajímal i o nezvyklá témata, například sopky. Sledoval o nich pořady v televizi a četl knihy.

Chlapec má bohatou slovní zásobu, umí se dobře vyjadřovat. Učivo si lehce pamatuje, udrží dlouho pozornost. Velmi dobrá je spolupráce s rodiči, domácí příprava je pečlivá.

Pedagogická diagnóza

Jedná se o cílevědomého chlapce, který se snaží dosahovat vynikajících výsledků. Občasné neúspěchy snáší úzkostlivě. Veškeré probírané učivo bezpečně ovládá, disponuje širokým vědomostním rozhledem. Orientuje se bez problémů v mezipředmětových souvislostech. Snadno si zapamatuje nově nabyté znalosti.

Čte plynule, správně, s porozuměním a s kvalitní reprodukcí. Písmo se dá charakterizovat jako nedbalé. Matematiku ve vyšším ročníku zvládá bez větších potíží. Má výborné logické myšlení, učivo z aritmetiky umí bezpečně. V geometrii má problémy s přesným rýsováním.

Potíže má s organizací prostoru kolem sebe. Při manuálních činnostech je méně zručný.

Nadaný žák - Oskar

Věk: 10 let

Ročník: 5.

Pedagogicko – psychologické vyšetření

Diagnostikováno mimořádně vysoké nadání, zvláště na matematiku. Žák navštěvuje výuku matematiky o jeden ročník výš, a to od 2. ročníku, kdy je vzděláván podle individuálního vzdělávacího plánu. V ostatních předmětech doporučeno psychologem obohacování učiva přiměřeně možnostem dítěte. Žák byl zařazen do režimu speciálního vzdělávání a k individuální integraci.

Základní údaje o žákovi

Oskar mluvil od 18 měsíců ve větách, ve dvou a půl letech znal celou abecedu, kterou se naučil rozpoznávat z SPZ aut. Ve čtyřech letech začal samostatně číst. Sčítal i odčítal vícemístná čísla před pátým rokem. Už v předškolním věku se zajímal o zeměpis.

Do školy dochází pravidelně, s minimální absencí. Vždy je pečlivě připraven. Při vyjadřování trefně využívá bohatou slovní zásobu. Při práci se dokáže dlouhodobě soustředit. Disponuje

dobrou paměť a získané vědomosti umí mezioborově propojovat do souvislostí. Při skupinové práci se projevuje pasivně.

Pracuje pomalejším tempem, bez dopomoci, s dobrými výsledky. K vyučujícím se chová pěkně. Píše levou rukou.

Je více impulsivní, konfliktní vůči spolužákům, někdy i agresivní, hodně cílevědomý, více ambiciózní než bratr. Špatně snáší neúspěch, neumí přijmout kritiku.

Pedagogická diagnóza

Veškeré učivo Oskar zvládá bez obtíží. Aktivně se zapojuje do všech činností. V českém jazyce ovládá veškeré gramatické jevy, správně zdůvodňuje. Dokonce zvládá i gramatiku vyšších ročníků. Chybuje občas pouze z nepozornosti. Čte plynule, správně, s porozuměním. Přečtené velmi dobře reprodukuje. Je zručný, pohybově nadaný.

Matematiku zvládá ve vyšším ročníku bez větších problémů. Přemýšlí logicky, úlohy z aritmetiky mívá správně. Potíže mu činí pouze provedení některých úkolů z geometrie, kdy je obsahově zvládne, ale není schopen čistě a přesně rýsovat.

Oba dva chlapci jsou všestranně sportovně nadaní, vyhrávají různé turnaje v judu, věnují se orientačnímu a vytrvalostnímu běhu, baví je fotbal a atletika.

V 5. třídě sourozenci začali soupeřit mezi sebou. Oskar byl útočnější a často Josefa provokoval.

V říjnu 2011 vyplnili chlapci krátký dotazník týkající se spokojenosti a srovnání výuky na gymnáziu a základní škole.

Josef je na gymnáziu velice spokojený. Těší se na spoustu předmětů, na fyziku, matematiku, zeměpis a tělesnou výchovu, na základní škole ho bavila tělesná výchova a matematika. Ostatní předměty mu přišly příliš lehké. Podle jeho slov se mu nyní daří ve všech předmětech, minulý rok mu činila problém geometrie, ani ho nebavila, ale nyní i v ní vyniká. Na gymnáziu si pochvaluje učitele, kterým říkají ve třídě křestními jmény a výlety do přírody, o kterou se intenzivně zajímá.

Oskara škola na 1. stupni moc nebavila, nyní je stejně jako jeho bratr moc spokojený. Vyzdvihuje učitele, kteří dětem věnují svůj volný čas, vymýšlejí různé výlety. Na základní škole rád přicházel na správná řešení logických úloh, v tělesné výchově hrál míčové hry. V současnosti se těší především na fyziku.

Oba chlapci si našli ve třídě nové kamarády, s některými z nich tráví svůj volný čas.

Jakub

Nadaný chlapec pochází z podnětného intelektuálního prostředí. Je jediné dítě vysokoškolsky vzdělaných rodičů. Se svými rodiči a babičkou žije v rodinném domě na vesnici.

Jakub se narodil po termínu. Porod byl podle matky dlouhý a komplikovaný. Na základě opožděného fyzického vývoje Jakub pravidelně až do tří let navštěvoval neonatologickou poradnu.

Matka popisuje, že Jakub byl v předškolním věku z pohledu rodiny téměř bezproblémové dítě. Jediná větší obtíž spočívala v malé potřebě spánku. Odmítal spánek po obědě a večer neusnul před 22. hodinou.

Začal chodit v deseti měsících. V prvním roce chodil s jistotou. Již před třetím rokem mluvil v souvislých větách. Určité obtíže měl s výslovností sykavek, což se upravilo později, až v sedmi letech. Co se týče jemné a hrubé motoriky, byla podle rodičů na docela dobré úrovni. I když byl chlapec poměrně tělesně obratný, preferoval „sedavé“ činnosti. Oblíbil si nejrůznější stavebnice a komplikované konstrukce, na nichž si odbourával svoji zvýšenou potřebu intelektuální aktivity.

Rodiče již brzy u svého syna zpozorovali rozvinutou paměť a nadprůměrné rozumové schopnosti. Jakub byl vždy velmi zvědavý a aktivně přijímal nejrůznější podněty. Se zálibou si prohlížel knihy, obrázky, rád poslouchal hudbu a vyprávění pohádek.

Rozvinuté rozumové schopnosti se odrážely i ve výběru her a hraček. S oblibou tvořil rytmické verše, vymýšlel si vlastní pohádky. Hrál deskové hry s komplikovanými pravidly. Ve čtyřech letech znal všechny dopravní značky a ovládal názvy aut. Zajímal se o letadla, vlaky, nádraží a funkci hodin. Ve čtyřech letech nakreslil hodinový ciferník s římskými číslicemi, které si pamatoval z místního kostela. Běžné dětské hry a hračky, jako například autíčka, jej nezajímaly. Chlapec je i hudebně nadaný. Od mala citlivě vnímá rytmus a melodii. Rád zpívá, tančí a poslouchá hudbu.

Číst se naučil rok a půl před nástupem do základní školy. Jeho babička, dnes již bývalá pedagožka, ještě v té době pracovala jako učitelka v první třídě a předškolního chlapce občas brala s sebou do vyučování. Právě zde se naučil několika školním dovednostem.

Podle rodičů má chlapec veselou povahu, která se občas střídá s negativismem a náládovostí. Vždy vyžadoval po rodině neustálou pozornost a za každou cenu chtěl na sebe upozornit. Byl velmi perfekcionista, všechno měl do detailů propracováno a chtěl ve všem vynikat.

Matka během rozhovoru ukazuje několik obrázků svého syna, které vytvořil ve třech a čtyřech letech. Na obrázcích jsou zachyceny nejrůznější výjevy ze společných výletů s rodinou. Je až obdivuhodné, jak si chlapec vše zapamatoval a dokázal zachytit i sebemenší detaily. Jak tvrdí matka, Jakub nikdy nebyl spokojen, dokud práce nebyla v jeho očích dokonalá. Dokonce několikrát výrazně žádal otce, aby mu například pomohl do obrázku zakreslit pravidelné geometrické tvary anebo nápisy, které v té době ještě Jakub sám nesvedl.

Vztah ke členům rodiny byl vždy bezproblémový. Je dodnes silně fixován na matku, což v raném dětství byl jeden z důvodů, proč odmítal navštěvovat mateřskou školu. V předškolním věku tedy vesměs komunikoval pouze s dospělými lidmi. Od mala se dokázal vyjadřovat na poměrně vysoké úrovni. Mezi vrstevníky však komunikace naprosto vážla. V mateřské škole si učitelka stěžovala na chlapcovy problémy v oblasti sociálních vztahů.

Jakub byl od mala svými rodiči vychováván velmi demokraticky. Mírně uvolněného výchovného stylu podle výpovědi matky nikdy nezneužíval. Pokud byl na Jakuba kladen jakýkoli nátlak, přestával spolupracovat a vztekal se. Veškerý volný čas v předškolním období trávil pouze s rodiči a babičkou. Dospělé napodoboval nejen v komunikaci, ale i během her.

Chlapec se do první třídy údajně těšil, toužil po vzdělávání. Napomohl tomu i fakt, že prostředí již dobře znal z návštěv v babiččině třídě. Prvotní nadšení ale brzy začalo přerůstat v rozčarování, což bylo způsobeno zkreslenou představou o průběhu vyučování. Jakub

trpěl velkým steskem po rodině. Tuto situaci s největší pravděpodobností nezjednodušila ani babička, která se přiznala, že zpočátku musela být ve třídě s chlapcem přítomna. Je možná logické, že se začal vyostřovat vztah mezi třídní učitelkou Jakuba a jeho babičkou, bývalou učitelkou. Tehdejší třídní učitelka vypovídá, že Jakubova babička měla tendenci neustále zasahovat do průběhu výuky a dokonce i vnukovi pomáhala s některými úkoly.

Když byly babičce její pravidelné návštěvy třídní učitelkou rozmluveny, začal chlapec ještě výrazněji ve výuce trpět. Nedokázal s ostatními dětmi navázat přiměřený kontakt a byl vyčleněn z kolektivu. Separaci od kolektivu dětí pravděpodobně umocnila i třídní učitelka, která se snažila vyhovět chlapcovu nadání, ale zejména požadavkům babičky a nabízela Jakubovi diferencované úkoly k vypracování mimo kolektiv spolužáků. Chlapec byl často vyňat z kolektivu a v zadní části třídy sám pracoval s náročnějšími texty a úkoly, zatímco se ostatní učili číst. Pro chlapce, který byl až doposud zvyklý na veškerou pozornost, bylo odmítnutí spolužáky a získání nového místa v zadní lavici téměř neúnosné.

V průběhu prvního pololetí první třídy se dovednost čtení u Jakuba zcela zautomatizovala. Jakub prý vždy odmítal číst Slabikář a jiné jednoduché texty. Po prvním čtení si pamatoval nazpaměť i delší texty.

Při společných třídních aktivitách měl Jakub odlišné tempo práce. Byl pomalý během činností, které jej nebavily. Mezi ně patřilo například vymalovávání, stříhání a soutěživé aktivity. Perfekcionistický chlapec nestíhal ani při psaní písemek, protože nad vším do hloubky přemýšlel. Časová omezenost a používání soutěživých aktivit chlapce vyvádělo z míry. Jiné úkoly, které jej bavily, naopak v té době dokončoval mezi prvními.

Jakub neustále vyžadoval od učitelky pozornost, chtěl dělat jiné úkoly než ostatní, neustále kladl spoustu otázek. Pokud učitelka nevyšla chlapci vstříc, často odmítl pracovat, nebo se vztekal. Situace zašla tak daleko, že Jakub byl v prvním pololetí první třídy doporučen učitelkou na psychologické vyšetření. Rodiče však radikálně odmítli.

Během dalších školních let třídní učitelka pozoruje zrání osobnosti chlapce. Přestávají na něj být větší stížnosti. Ve třetí třídě došlo údajně k zklidnění a vyrovnání. S třídní učitelkou si začal dokonce rozumět. Motivovaly jej pochvaly, které dostával za aktivní přístup ve výuce. Postupně se začaly měnit i vztahy mezi dětmi ve třídě. Spolužáci se naučili jeho osobnost tolerovat a utvořily se nové kamarádské vazby.

Dnes je Jakub v šesté třídě. Na první pohled zaujme svým vyjadřováním, které je v porovnání s ostatními na vysoké úrovni. Jakub dále hbitě reaguje na problémové otázky, nachází nové vztahy v nabytých informacích a s lehkostí tvoří nejrůznější úkoly. Má též expertní znalosti z historie, fyziky a zeměpisu.

Jakub má dnes výtečné studijní výsledky. Je téměř všemi učiteli chválen a považován za úspěšný studijní typ. Perfekcionistický chlapec však přiznává, že má ve znalostech a dovednostech velké mezery. Doma se proto minimálně hodinu a půl denně připravuje na následující školní den. Má pocit, že doma se toho naučí daleko více než ve škole.

Ve výuce má problémy se soustředěním a s neustálým časovým omezením. Je precitlivělý na hluk ve škole, odpoledne údajně trpí vážnými bolestmi hlavy.

Jakub má v současné době v kolektivu dětí poměrně dobrou pozici. Je předsedou třídy a téměř všechny děti jej uznávají. Nejvíce si rozumí se spolužačkou Ester, která mj. byla rovněž nominovaná do skupiny talentovaných dětí. Volný čas tráví studiem a cestováním s rodinou. Rád pracuje na počítači, je vášnivým sběratelem nejrůznějších předmětů, které následně rozděluje do tematických kategorií. S oblibou tvoří komplikované dějepisné kvízy. Veškerý volný čas tráví v rodinném kruhu, s ostatními dětmi si nehraje.

4.5.2 Ester

Dalším z dětí, které byly zařazeny do skupiny talentovaných, je Ester. Ester navštěvuje stejnou třídu jako Jakub.

Matka dívky pracuje na vysoké škole, kde přednáší bohemistiku. Sama reflektuje nadání své dcery na předmět český jazyk. Biologický otec dívky je rovněž vysokoškolský pedagog. Rodiče jsou rozvedeni, Ester však pravidelně navštěvuje rodinu svého otce. Matka již delší dobu žije s německy mluvícím partnerem. Ester tedy odmala vyrůstá v bilingvním prostředí. Matka má z prvního manželství i dospělého, velmi nadaného syna. Ester bydlí společně s matkou, bratrem a nevlastním otcem v rodinném domě na vesnici poblíž základní školy.

Ester se své matce narodila v jejích třiceti devíti letech. Porod proběhl císařským řezem, téměř o pět týdnů dříve. Matka byla před porodem dva měsíce hospitalizována.

Jako většina oslovených rodičů nadaných dětí, také Esterčina matka si stěžovala na problémový spánek své dcery. Ester se pravidelně v noci budila a přes den odmítala spát. Chodit začala ve třinácti měsících. Úroveň jemné i hrubé motoriky byla podle matky v normě.

Rozumová složka byla na rozdíl od motoriky nadstandardní. Ester měla vždy velmi dobrou paměť. Dodnes si například do detailů vybavuje nové a nové příhody, které zažila v raném dětství a rodina je již dávno pozapomněla.

V předškolním věku byla Ester extrémně zvědavá. Zabývala se nejrůznějšími informacemi a podněty, které následně skládala do jiných smysluplných celků. Ve dvou letech začala mluvit v jednoduchých souvislých větách. Již ve třech letech se zajímala o cizí slova v češtině (např. zdevastovaný, syntetický, analogie), o abstraktní slova a dokázala je samostatně smysluplně používat. Díky komunikaci s matčíným přítelem se již v pěti letech dokázala domluvit jednoduchou hovorovou němčinou.

Dívka navštěvovala mateřskou školu od tří let. Mezi vrstevníky se pohybovala ráda, avšak pouze v omezeném počtu dětí. Ve větším kolektivu se nedokázala prosadit. Volný čas trávil pouze s kamarádkou a pozdější spolužačkou Lucií, se kterou dodnes sedí v lavici.

Matka své dceři v předškolním období objektivně věnovala velkou pozornost. Ester však začala v rodině trpět pocitem méněcennosti. Ve všech činnostech se srovnávala se svým starším, výjimečně nadaným bratrem. Svoji roli mladší sestry začala brát jako výrazný handicap. Rovněž se špatně srovnávala s existencí nového nevlastního otce v rodině. Na situaci reagovala pasivitou a před vstupem do první třídy začala zapírat svoji přirozenou touhu po vzdělávání.

Ester je dodnes velmi sebekritická, vztahovačná a podle matky všechno neúměrně prožívá. Kritická je ale i k ostatním členům rodiny, zejména ke svému bratrovi a nevlastnímu otci. Matka přiznává, že k tomuto stavu zčásti přispěl i neutěšený porozvodový stav v rodině.

Dívka nastoupila do místní základní školy v šesti letech. Do školy se prý těšila, i když tvrdila opak. Ve vyučování se snažila na sebe nestrhávat pozornost a třídní učitelka ji nikdy nepovažovala za nijak zvlášť talentovanou. Ester byla při školní práci poměrně nedůsledná a nezodpovědná, což se odráželo i v jejích nevalných studijních výsledcích.

Počínaje vstupem na druhý stupeň základní školy se problémy začaly stupňovat. Ester chybí klíčové pracovní návyky. V některých předmětech, jako například v matematice a tělocviku, dává vyučujícím jasně najevo, co ji baví a co nikoli. Nezáměr o přírodovědné předměty se zrcadlí i v poměrně špatných známkách na vysvědčení. Na domácí přípravu rezignuje. Před matkou a vlastním otcem zatajuje všemožnými způsoby své studijní neúspěchy, které údajně bolestně prožívá. Tyto pocity jsou pravděpodobně umocněny přetrvávajícím srovnáváním s výjimečně talentovaným bratrem, který před lety navštěvoval shodnou základní školu a byl vyučován stejnými pedagogy jako Ester. Někteří učitelé si dodnes do Ester projektují jejího talentovaného bratra a své zklamání dávají občas patřičně najevo.

Pozitivnější vztah má dívka k humanitním předmětům, zejména k češtině, angličtině, němčině a dějepisu. Na předmětech jí záleží a v tomto případě je dokonce schopna se doma do výuky připravit. Humanitní zájem se zrcadlí i v koníčcích, neboť se aktivně věnuje četbě knih, tvorbě textů (povídky, parodie, slogany) a se svým vlastním otcem časté návštěvě divadel, muzeí, hradů a zámků.

V hodinách českého jazyka a komunikace je na první pohled pasivní. Pokud se však na její práci zaměříme detailněji, zjistíme, že se snaží aktivně spolupracovat, pouze nedává navenek nic znát. Během aplikování obohacujícího programu se zájmem spolupracovala na rozvíjejících aktivitách, zejména v komunikačních a literárních hodinách. Některé její práce vynikaly co do propracovanosti, ale i originality. V mluvnických hodinách spolupracovala již méně. Občas jsem shledávala, že dívce chybí základní znalosti tohoto učiva. Ester v hodinách českého jazyka a komunikace pracovala spíše pomaleji a s rozmyslem. Zpočátku školního roku se spolupodílela na tvorbě domácích projektů. Později se aktivita snížila.

Ester je roztržitá, má problémy se soustředěním a velmi často zapomíná. Bylo téměř pravidlem, že domácí práce a projekty do českého jazyka nosila i s několikedenním zpožděním. Problém s častým zapomínáním se netýkal pouze českého jazyka, ale i ostatních předmětů, a to dokonce v daleko větší míře. Ester má poměrně dobře „propracované“ scénky pro omlouvání se učitelům za zapomínání. Dívka se dovede tak kriticky ohodnotit, že nezasevěným pedagogům nezbyvá nic jiného, než prohrěšek prominout.

Se svými spolužáky vychází dobře a snaží se se všemi komunikovat. Ve třídě je oblíbená, navozuje dobrou a bezkonfliktní náladu. Je mluvčím celé třídy. Pokud mezi dětmi nastane nějaký problém, je k němu povolána a pokouší se chladnou hlavou společně s ostatními nalézt kompromisní a bezbolestné řešení. Pokud se však v roli oběti ocitne ona sama, či její nejbližší přátelé Lucie a Jakub, ztrácí jakoukoli soudnost a vrhá se do nelítostného boje.

Ester je velmi nadaná žákyně, projevuje však některé typické znaky podvýkonných nadaných dětí. Ester vyžaduje motivující a podporující pedagogický přístup, díky němuž je schopna využít svého talentu.

4.5.3 Veronika

Veronika v současnosti navštěvuje šestou třídu v místní základní škole. Bydlí s rodiči, prarodiči a se svým bratrem na venkově. Rodiče mají středoškolské vzdělání. Bratr je o rok starší a měla jsem možnost jej vyučovat anglický jazyk

po dobu tří let. Bratr rovněž patřil mezi talentovanější děti ve třídě, avšak jeho nadání nebylo tak výrazné jako právě u Veroniky.

Co se týče Veroničina raného dětství, její matka si nevzpomíná na žádný problém, který by byl spojený s projevy rozumového nadání. Rodiče talent své dcery brzy reflektovali. Veronika již v roce a půl mluvila v souvislých větách. Byla velmi zvědavá. Svoji paměť zaměstnávala učením básniček a pohádek. Číst se naučila až ve škole. Měla vždy klidnou a vyrovnanou povahu, v kolektivu dětí byla oblíbená.

Dívka je mezi učiteli všeobecně považována za výjimečně nadanou žákyni. Nad ostatními dětmi třídy značně vyniká ve všech předmětech, a to nejen ve znalostech a dovednostech, ale i v motivovanosti a aktivitě. V českém jazyce prokazuje nadstandardní úroveň znalostí učiva literatury a mluvnice. Pamatuje si veškerá mluvnická pravidla.

Učí se s lehkostí a rychle chápe nové učivo. Její skvělá paměť a rozvinuté myšlení se odráží i v jiných činnostech a školních předmětech. Pravidelně se účastní několika přírodovědných i humanitních soutěží a olympiád, v nichž se umisťuje na předních místech.

Veronika ve výuce vyniká zejména při činnostech spojených s logickým myšlením a pamětí. Co se týče kreativní tvorby v českém jazyce, je prozatím na průměrné úrovni. Podle nás však Veronice kreativní nadání rozhodně nechybí, pouze se obává popustit uzdu své fantazii. Sama tvrdí, že se na kreativní činnosti nedokáže v prostředí třídy dostatečně koncentrovat.

Veronika je ve výuce aktivní. Často se hlásí, klade učitelům náročné otázky a pilně pracuje na nejrůznějších úkolech. Během psaných úkolů však navenek své nadání neprojevuje. Jak sama tvrdí, nechce ostatní děti znervózňovat faktem, že už je dávno s činností hotova, neboť údajně právě kvůli ní děti začnou nepřiměřeně spěchat a poté jejich práce jsou plny chyb z nepozornosti. Aby ostatní nezjistili, že má úkol dokončen, kreslí si na papír tak, aby to vypadalo, že píše.

Dívka pochází z věřící rodiny. Je citlivá, dobrosrdečná a kamarádká. V kolektivu je oblíbená a v současné době zastává funkci předsedkyně třídy. Na své spolužáky bere ohledy ve většině činností. S oblibou ve výuce pomáhá slabším dětem, vysvětluje, doučuje a doslova nutí učitele, aby kvůli nim slevili z nároků a z tempa výuky. Tento návyk pravděpodobně pochází z předchozí malotřídní školy, kde se dívka stala „pomocnou učitelkou“ svého ročníku. Dívku naplňuje pomáhat ostatním dětem, přičemž podle nás dostatečně v hodinách nerozvíjí svůj talent. Tento deficit alespoň zčásti dohání v domácím prostředí, kde má podmínky pro studium encyklopedií a čtení beletrie.

4.5.4 Irena

Irena žije společně s matkou a prarodiči v rodinném domě na vesnici. Sourozence nemá. Rodiče jsou rozvedeni, dívka se s otcem stýká nejméně jednou týdně. Rodiče i prarodiče mají vysokoškolské vzdělání. Matka pracuje jako učitelka hudby v umělecké škole, babička vyučuje na místní základní škole.

Irena pochází z podnětného rodinného prostředí. Celá rodina dívku maximálně podporuje a rozvíjí v nejrůznějších oblastech, např. v hudbě, tanci, recitaci, herectví, matematice aj. Na druhou stranu je Irena izolována od svých kamarádů a od řešení

každodenních problémů. Na základě výpovědí rodiny i okolí usuzujeme, že je vychovávána až příliš protektivně. Domníváme se, že tento postoj kromě jiného způsobila reakce rodiny na meningokovou encefalitidu, kterou Irena prodělala v prvním roce života. Dívka byla údajně pět měsíců hospitalizována a do roku a půl byla téměř nehybná.

Co se týče raného věku dívky, matka popisuje, že Irena trpěla poruchami spánku, které přetrvávají dodnes. Další obtíže se údajně vyskytovaly v oblasti mluvení. Téměř do tří let používala vlastní řeč, poměrně bohatou na nejrůznější výrazy, kterým rozuměla pouze její matka. Později se situace zlepšila, i když dodnes špatně vyslovuje některé hlásky. Hrubá motorika byla po absolvování rehabilitací v normálu.

Rodina brzy evidovala nadání dívky na činnosti v nejrůznějších oblastech. Irena byla zvědavá, skvěle si pamatovala, rychle se učila novým věcem. Od tří let hrála na klavír. Melodie, které slyšela, si do detailů zapamatovala a poté je zkoušela improvizovat. Pod vedením babičky se věnovala i kreslení a tanci. Mezi její nejoblíbenější aktivity patřilo stavění lega.

Mateřskou školu začala navštěvovat od čtyř let. Hrávala si spíše sama, ale pokud se během některých aktivit měla zařadit do kolektivu dětí, neměla s tím obtíže. Vyhledávala častý kontakt s dospělými lidmi, se kterými ráda a bez jakéhokoli ostychu debatovala.

Při nástupu na základní školu se izolace Ireny od vrstevníků začala prohlubovat. Její spolužáci nebyli ochotni ji začlenit do svého kolektivu, neboť Irena byla ve srovnání s nimi až příliš „jiná“, a to hned v několika oblastech. Největší patrná odlišnost vždycky spočívala ve fyzickém vzhledu poněkud korpulentního dítěte, která byla umocňována svérázným a z pohledu dětí zastaralým stylem oblékání a úpravy zevnějšku. Od spolužáků se odlišovala i způsobem uvažování, ve kterém se zrcadlila výchova v uzavřeném kruhu dospělých, ale i rozvinutými mentálními schopnostmi. V neposlední řadě to byly i obtíže s výslovností a introvertní zaměření osobnosti dívky.

Není proto divu, že se Irena již na prvním stupni základní školy stala terčem šikany. Zpočátku se děti dívce pouze vysmívaly a nebraly ji do svého kolektivu. V pozdějších ročnících začala dostávat i psaníčka plná výhrůžek a vulgarit. Jelikož Irena byla vždy velmi precitlivělá, reagovala na situaci pláčem.

Řešení šikany vzala tedy aktivně do rukou třídní učitelka, která do výuky, ale i mimo školní oblast, zařazovala nejrůznější kompenzační metody. Do konfliktu mezi Irenou a její třídou se zapojila i svérázná paní učitelka–babička Ireny. O přestávkách posílala vnučku do svého kabinetu a ostatním žákům domlouvala v jejich třídě. Když se babička do třídy nemohla dostat a vnučku chránit, Irena se dostala i do lehčích fyzických potyček s dětmi. Problémy se neustále stupňovaly.

Při vstupu do šesté třídy se proto rodina rozhodla Irenu umístit do vedlejší paralelní třídy. Šikana sice ustala, ale Irena se ani zde nezařadila do kolektivu dětí. Od školního roku 2008/2009 dívka odchází studovat na víceleté gymnázium do Brna.

Irena se nyní po přestupu do jiné třídy chová ve škole nenápadně. Snaží se na sebe nestrhávat příliš pozornosti. Nehlásí se a zbytečně navenek neprojevuje své schopnosti.

Během písemných aktivit však exceluje a její práce co do kvality a propracovanosti vyčnívají nad pracemi ostatních spolužáků. V předmětu český jazyk a komunikace vyniká ve většině kritérií, která byla stanovena pro účel projektu. V průběhu identifikačního/výběrového procesu si vedla nejlépe ze všech sledovaných nadaných dětí.

Irena je velmi svědomitá a pečlivá žákyně. Má výtečný prospěch ve všech vyučovacích předmětech. Vzorně a včas plní zadané školní úkoly a pravidelně se doma připravuje do školy. Baví ji práce s počítačem. Vytvořila si i vlastní webové stránky, na kterých publikuje své první literární počiny. Pod vedením matky se věnuje hudbě. Hraje na klavír, na flétnu, zpívá a skládá hudbu. Napsala již tři muzikály na základěsvýchtextů. Své hudební výtvořky nechce prozatím na webových stránkách publikovat, nezávislí učitelé hudby však tvrdí, že jde o poměrně zdařilé a vyspělé pokusy. Ráda hraje divadlo a recituje. Zúčastnila se i krajského kola recitační soutěže, kde se údajně umístila mezi prvními deseti soutěžícími. Všechny zmíněné mimoškolní aktivity Irena vykonává bez vědomí svých spolužáků, neboť se obává, aby se kvůli svým schopnostem opět nedostala do problémů.

Irena se pod vlivem maminky a babičky zajímá i o pedagogiku. Dívka dvakrát přinesla detailně vypracovanou přípravu na hodinu českého jazyka a komunikace, z čehož jedna byla mnou zrealizována. Irena též velmi ožila, když jednu z vyučovacích hodin vedla studentka z pedagogické fakulty. Žákyně celý průběh výuky bedlivě pozorovala, dělala si pečlivé poznámky a poté budoucí učitelce vysvětlovala, v čem dělá chyby.

Dívka svůj volný čas tráví v domácím prostředí. Kamarády nemá.

4.5.5 Ondřej

S nadaným Ondrou jsem měla možnost pracovat po dobu dvou let, tedy když chlapec navštěvoval šestý a sedmý ročník základní školy. Vyučovala jsem jej českému jazyku a literatuře.

Zjistila jsem, že Ondřej byl po dobu školní docházky na prvním stupni ZŠ učiteli vesměs řazen k rozumově průměrným dětem. U sledovaného chlapce jsem dokonce zaregistrovala obtíže s pochopením i velmi jednoduchého zadání, muselo mu být všechno několikrát vysvětleno. V písemném i mluveném projevu také nijak zvlášť nevyňikal.

Větší problémy jsem i s mými kolegy shledávala v nevhodném chování, jež pramenilo z chlapcovy tehdejší emocionální nezralosti. Nebyl schopen pracovat na daném úkolu a rušil své spolužáky různými nevhodnými komentáři a „šaškováním“, kterým se nepřímou vysmíval osobnostem některých dětí, ale i učitelů.

Chlapec též nepřiměřeně reagoval na podněty a situace, které byly pro ostatní děti zcela normální. Všimla jsem si, že je precitlivělý na sluchové a vizuální vjemy. Jednou mu vadil „hluk“ dětí při skupinové práci, podruhé vysoká intenzita záření světel ve třídě nebo barevně vyzývavý svetr spolužačky. Na tyto situace reagoval křikem nebo pláčem.

Další neobvyklou zálibu projevoval ochutnáváním různých předmětů umístěných na své nepřehledné lavici. V ústech se mu neustále povalovaly části propisek, papír, křídly a jiné nepoživatelné předměty, o čemž jsem ve většině případů neměla ponětí. Toto „ochutnávání“

jsem u chlapce objevila až po jedné nepříjemné zkušenosti, kdy se začal v hodině dusit vrškem z propisky. Od té doby jsem vždy na začátku hodiny musela kontrolovat obsah chlapcových úst.

Není divu, že měl obtíže se zařazením do kolektivu. Ostatním dětem bylo velmi nepříjemné s Ondrou sedět v lavici i jinak komunikovat. Nemohlo nikomu uniknout, že se stává terčem posměchu některých starších hochů.

Na počátku šesté třídy u Ondřeje převažovala tendence se mnou neustále polemizovat a bránit si svůj názor. Přišlo mi, že je z dřívějších ročníků zvyklý si obhajovat své krajní názory a již preventivně mnou začal pohrdat, i když jsme spolu vlastně žádný konflikt nikdy neměli a téměř jsme se ani neznali. Chlapec však začínal poznávat, že s ním nehodlám bojovat a poměřovat si své síly. Postupem krátkého času ve mně ztratil objekt hádek a své nevhodné komentáře si šetřil na některé kolegyně a zejména kolegy.

Občas se ve vyučování začaly u Ondry vyskytovat světlé chvíle, kdy byl alespoň částečně ochoten pracovat na zadaných úkolech a komunikovat se mnou. V těchto okamžicích jsem si začala všimnout, že Ondřej dobře reaguje na obtížnější otázky a problémové úkoly. Ukázalo se, že jeho znalosti českého jazyka nejsou tak chatrné, jak vyplývalo z vysvědčení a mé předchozí zkušenosti. Objevila jsem dokonce obory, ve kterých měl expertní znalosti. Jednalo se o jeho mnohaletý koníček – techniku se zaměřením na konstrukci letadel, vlaků a zbraní. Pochopila jsem také, že některým úkolům nerozumí ne proto, že by na ně intelektově nestačil, ale nehodlal se smířit s jedním zadáním či řešením, nebo nenacházel logický důvod, proč aktivitu vůbec dělat.

Ve třídě, kterou Ondra navštěvoval, se vyskytovalo více chytrých žáků. Jejich schopností jsem tehdy využívala například v opakovacích hodinách, kde měli možnost pracovat na jiných úkolech než ostatní. Jindy dostali v samostatných nebo skupinových pracích složitější varianty úloh. Další děti mohly zase v „ušetřeném“ čase pracovat na školním časopise nebo jiných činnostech spojených s předmětem český jazyk a literatura. Do těchto pracovních skupinek, které byly občas zakládány, jsem zařazovala za odměnu děti, které byly aktivní nebo dokončily v dřívějším limitu práci splňující zadaná kritéria. Napadlo mě, že by mohlo této skupině dětí přicházet i Ondra, který postupem času u mě v předmětu začal svými znalostmi a inteligencí vynikat nad ostatní „nadané“ žáky. Při jeho práci na projektech jsem se začala potýkat s velkým problémem, a to, že chlapci téměř chyběly základní učební návyky z předchozích ročníků. Vyžadoval můj neustálý dohled, sám ani se svými vrstevníky téměř nebyl schopen vytvořit nějakou práci. Nedokázal se na nic soustředit, všechny podněty ve třídě jej rozptylovaly a na tuto situaci začal reagovat hlasitým křikem po dětech nebo výbuchem pláče. S maminkou jsme se dohodly, že Ondrovi budu dávat aktivity na domácí přípravu a ve třídě bude z větší části pracovat společně se všemi dětmi. Musím uznat, že individuální činnost v domácím prostředí chlapce velmi zaujala. Oblíbil si například poetizování prozaických textů, psaní zpráv o činnostech základní školy do obecního zpravodaje nebo popis postupu výroby užitkových předmětů. Postupně jsem přestala nabízet témata domácích úkolů, protože chlapec byl schopen si je najít sám. Moje role v tu chvíli byla jen na úrovni poradce a hodnotitele.

Úroveň chlapcovy domácí i školní aktivity často kolísala. V současné době evidujeme s učiteli zvýšení přesnosti ve třídě. Chlapec se dokonce ve svém volném čase věnuje tvorbě poetických textů. S několika mými kolegy jsme se po jejich přečtení shodli v tom, že jeho literární tvorba naprosto předbíhá zkušenosti a možnosti třináctiletého dítěte. S oblibou se v nich zamýšlí nad smyslem života, nad existencí lidstva a motivy žití. S nástupem dospívání chlapce se v oblíbených tématech začíná objevovat i motiv lásky. Takto laděná báseň je vždy

psaná pro konkrétní spolužačku, která cit samozřejmě neopětuje, a vzniká zde další potřeba chlapce vypsát se ze svých pocitů.

Případ Ondřeje jsem samozřejmě během mého dvouletého působení v této třídě probírala i s kolegy. Chlapec byl a je u většiny učitelů, kteří tehdy působili v jeho třídě, neoblíbený. Neustále o něčem polemizoval, provokoval, odmítal pracovat a urážel pedagogy zajejichneznalostioboru. Tyto projevy se odrážejí i v klasifikaci a hodnocení žáka. Od čtvrté třídy bylo již pravidlem, že si přinesl s vysvědčením důtku třídního učitele či ředitele školy za své nevhodné chování k vyučujícím. Co se týče známek, na prvním stupni měl vždy tři až čtyři dvojky z hlavních naukových předmětů, na druhém stupni se občas objeví jedna trojka, a to paradoxně z předmětů, které mu jsou na základě jeho zálib nejbližší – tj. fyzika a matematika. Učitelé se však shodují v tom, že chlapec má některé rysy nadání, avšak naprosto chybí učební motivace. I přes nesporné logicko - matematické nadání Ondřej v ostatních předmětech doposud žádný projekt ani zajímavou práci, pokud je mi známo, nevytvořil.

Ondřej od útlého dětství navštěvuje pedagogicko-psychologickou poradnu v Brně. Byl zde doporučen na žádost mateřské a později i základní školy. Psycholožka například v chlapcových osmi letech diagnostikovala vážné psychické problémy, pramenící z rodinných problémů a opožděného vývoje osobnosti. Ve zprávě stojí:

„Výkon ve školním prostředí i celková adaptace na prostředí je ztížena osobnostními zvláštnostmi chlapce. Tyto jsou částečně dědičně podmíněné, umocněné okolnostmi perinatálními i dřívější disharmonií rodinného prostředí. Jedná se o zvýrazněné rysy infantilní, egocentrické, s výraznou snahou jakkoli upoutávat pozornost. Slabá nervová soustava s menší odolností vůči psychické zátěži. Těžko se zařazuje do kolektivu. Mentální vývoj chlapce je přiměřený věku, slabší jazykový cit, lehčí dyslexie.“

Chlapec byl vyšetřen s odstupem dvou let, tj. v páté třídě a na konci šesté třídy již psycholožka konstatovala, že *„mentální vývoj jeví pozitivní trend, intelektové předpoklady jsou v pásmu vysokého nadprůměru, avšak posun ve vyzrávání osobnosti není doposud zřetelný.“* Toto psychologické vyšetření již popisuje Ondřeje jako problémové nadané dítě a v jeho závěru psycholožka shrnuje některá vhodná výchovná a vzdělávací doporučení: *“Individuální přístup, korekce výkyvů pozornosti, usměrňování přesvědčení chlapce k danému úkolu. Povzbuzovat a dodávat sebejistotu, pomoci při realizaci vlastních zájmů, posilovat volní schopnosti.“*

Co se týče rodinného zázemí chlapce, bydlí v současné době s matkou, nevlastním otcem a dvěma nevlastními sourozenci v blízkém okolí školy. Matka a vlastní otec mají středoškolské vzdělání. Rodiče se v chlapcových čtyřech letech rozvedli a jak vyplývá z analýzy jeho projevů a z výpovědi matky, na Ondrovi to zanechalo do dnešní doby psychické stopy. Svědčí o tom i obsáhlá patnáctistránková esej, kterou Ondřej napsal o hlavních školních prázdninách před vstupem do osmé třídy. V práci s názvem „Dovolená v Primorsku“ (nápisek v originále psán azbukou) se situuje do role zralého muže, otce dvou dětí. Z jeho pohledu zde do detailů rozebírá některé znaky nefungujícího vztahu se svou ženou a snaží se vše zachránit a napravit na dovolené u moře. Příběh končí oduševnělou úvahou na téma manželského soužití.

O výchovu chlapce se stará zejména jeho matka. Podle její výpovědi volí přísnější výchovné metody, které se však neshodují s benevolentním postojem nevlastního otce. Psycholožka tvrdí, že se chlapec v nové rodině cítí dobře, bez problémů vychází i se svými dvěma nevlastními sourozenci. Největší oporou a vzorem je pro chlapce matka. S chlapcem si dobře rozumí, o věcech se baví otevřeně. Dobrý vztah s matkou se podle mne u chlapce

projevuje i ve škole, neboť je za určitých okolností ochoten se o své problémy podělit pouze s učitelkami. Učitelé nemají u chlapce naprosto šanci.

Matka se také svěřila, že v dětství prožívala podobné emoční problémy jako její syn. Při požádání o krátký rozhovor pro účely kasuistiky se nabídla, že svůj pohled na chlapce samanápiše. Zde je take patrné, odkud Ondrovo nadání na literature s největší pravděpodobností pochází. Maminka v této ukázce výstižně shrnula osobnost svého syna: *„Tento chlapec se narodil dvaceti čtyřleté mamince. Těhotenství bylo bezproblémové, až na to, že porod musel být vyvolávaný asi čtrnáct dní po termínu. Na svět přišel zcela zdravý, 3500 gramový kluk a mračil se. Jeho oči se dívaly jaksi zvláště nedětsky, musely si na sebe s maminkou teprve zvykat. Bylo to hezké okaté dítě, takže brzo se stal terčem obdivu různých tetiček a babiček a jeho i mé sebevědomí jen rostlo. Bezesné noci a bezdůvodně prokřičené dny se do roku a půl nedaly ani spočítat. Chodil od jedenácti měsíců a mluvil po druhém roce ve větách. Hlásku Ř jsme vysvětlovali jen jednou a do pár dní ji uměl. Opět všechny překvapoval na kočárku, jak si soustředěně prohlížel časopisy s auty. Do kolektivu dětí se moc nehrnul a držel se mámy. Nesnášel změny. Ve školkovém období se naučil číst asi do čtyřech let a neustále se na něco ptal, z čeho se to vyrábí. Byl oblíbencem učitelek mateřských škol, ale vžd ydodávaly, jak je to s ním nelehké. Ke každé činnosti potřeboval důvod. Byl schopný do extrému přivést každý obrazný nebo nepovedený příkaz. Na doporučení, že má zdravít, například zdravil hlasitě každého ve městě a šibalsky pokukoval, co z toho bude. Jeho hlasitých projevů si nikdo nemohl nevšimnout. Vzpomínám na obrázek u paní psycholožky s úkolem, ať něco nakreslí. Byl to do detailů propracovaný panáček s nápisem JÁ. Ve škole ho to moc bavilo, ale zanedlouho začaly problémy se staršími spolužáky. Bylo ho neustále slyšet, a tak se stal terčem posměšků a někdy i fyzických potyček. Cestou domů diskutoval často se staršími spoluobčany a ti ho pak obdivovali, že někteří doslova číhali, až půjde domů ze školy, aby s ním mohli povídat.*

V učení prospívá normálně. Často nechápe, proč se má některé věci učit, a když mu řeknu důvod – aby z něj něco bylo – tak tvrdí, že tu stejně jednou nebude a je to světu jedno. Jediné, co ho někdy žene k učení, je jeho přirozená zvědavost. Moc rád cestuje po světě. Malicherné problémy jsou problémy velké a paradoxně složitější situace zvládá jako dospělý. Má velké sociální citění k malým dětem i starším lidem. Sporty mu jdou jen ty jednoduché a nenáročné na koordinaci pohybu. Věnuje se hře na flétnu a na klavír, ale má období, kdy ho to vysloveně nebaví. Nevěří si. Neustále se uráží a má sklony hnát věci do extrému. Někdy se projevuje i sklon k sebeubližování. Píše si deník a dost čte.

Jak přešel dvanáctý rok, docela se v něm začíná vyrovnávat ten uzavřený dospělý a dítě pomalu ustupuje. Už neposloucháme věčné výbuchy pláče kvůli maličkostem. Dokonce si našel mezi vrstevníky první přátele a projevuje se podle mě přímoúměrně věku. Uvidíme, zda se ty dvě osoby v něm už dokáží konečně domluvit. Ještě je sice nevyzrálý, ale věřím, že z něj bude přece jen rozumný a slušný člověk. Třeba se mu taky podaří rozluštit věčnou otázku, co je realita a co sen.“

